
World Population Day 2011

Székesfehérvár demográfiai helyzetének áttekintése a Népesedési Világnap alkalmából

Készítette: Domokos Tamás

Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet
H-8000 Székesfehérvár, Tobak u. 17.
Tel: (22) 502-276 Fax: (22) 379-622
www.echonetwork.hu

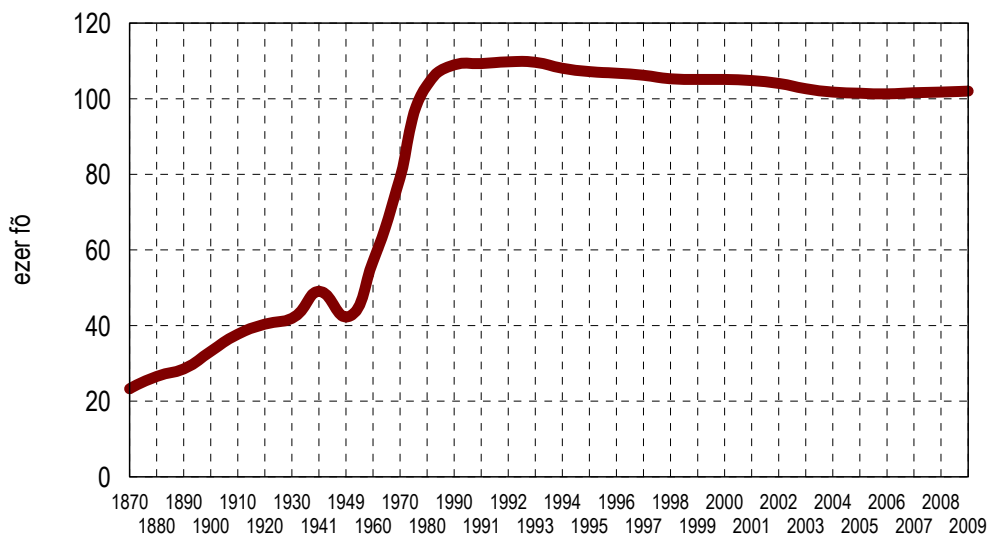
2011. július 11.

Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet

1. Népesedés

Mindenféle társadalompolitikai vagy szociológiai elemzés, így a szociális térkép elemzésének is alfája a demográfiai helyzet, ezen belül is a jelenlévő népességre vonatkozó népesedési és népmozgalmi adatok. A korábbi évekhez hasonlóan jelen helyzetelemzésünket is ennek bemutatásával kezdjük, mert a legtöbb szociális adat, illetve tendencia csak ennek fényében érthető. A demográfiai és lakásstatistikai helyzetfeltárást részben Központi Statisztikai Hivatal 2001. évi népszámlálási adatai, 2005. évi mikrocenzus, 200-2010 között demográfiai évkönyvei, részben a T-STAR 2010 adatbázisa, részben pedig a saját lakossági kérdőíves adatfelvételünk alapján végeztük.

A népesség számának alakulása Székesfehérváron

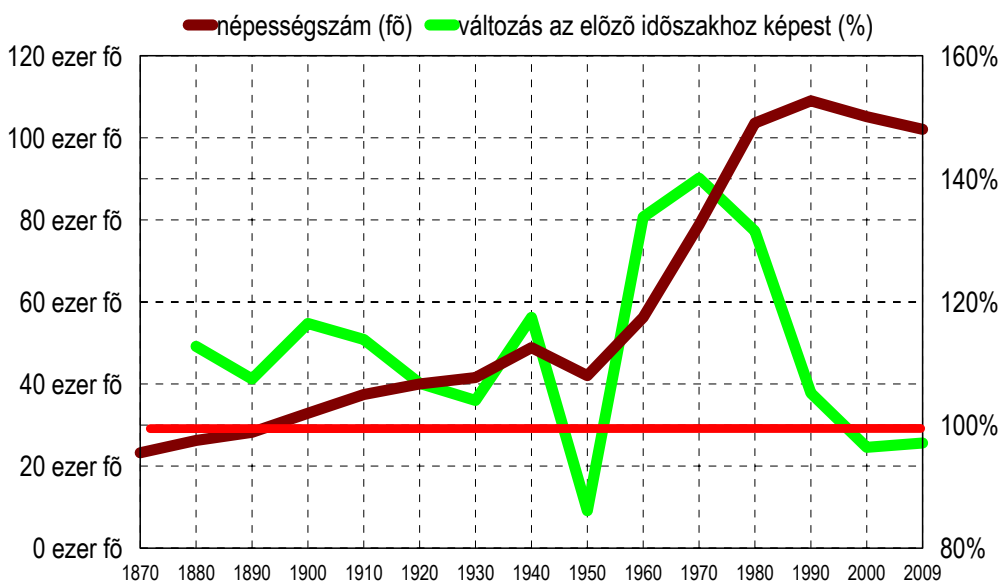
Székesfehérvár népessége 1870-től az 1990-es évekig a folyamatosan nőtt, csak a második világháború éveiben volt tapasztalható csökkenés. Közismert, hogy a város népességének ugrásszerű növekedésére az 1950-1980 közötti időszakban került sor, a lakosok száma két és félszeresére nőtt, több mint 60 ezer fővel emelkedett elsősorban az ipari munkalehetőségek bővülése miatt. Ezalatt az extenzív időszak alatt teljesen átforgalmódott a korábbi polgáris jellege a városnak, iparivá alakult, ezzel párhuzamosan a demográfiai összetétel is jelentősen módosult. A '60-as évektől a '80-as évekig elejéig tartó időszakban épült lakótelepek adtak otthont az új, betelepülő rétegeknek, s ennek társadalmi hatása a mai napig kimutatható. A beköltöző alacsonyán kvalifikált, az iparban munkát talált családok

váltak elsősorban a rendszerváltás veszteseivé is, az 1993-ban mért rekord méretű munkanélküliségi arány mögött is elsősorban ezek a családok voltak. Időközben a munkaerőpiaci egyenlőtlenségüket, hátrányukat tovább rontotta az idősödő koruk, s bár még munkaképes korban voltak a kilencvenes évek közepén, már esélyük sem volt a munkaerőpiacra visszatérni. A város lakótelepi részeiben 2000 óta figyelhető meg a népességcsere jelensége, ezek részben fiatalodnak. Ezt jól példázza, hogy a pl. a Palotavárosban vagy a Tóvárosban élő népesség 43-44 százaléka tartozik a 15-39 éves korosztályba, míg a 65 éven felüliek aránya csupán 5-10 százalék. Az elmúlt 6 évben bekövetkezett energia-áremelés negatív szociális következményei pedig éppen ezeken a területeken érvényesültek hatványozottan.

Részletesebben vizsgálva a lakónépesség száma 1870 és 2000 között több mint négyszeresére nőtt (23.279 főről 105.119 főre). A város népessége először 1870 és 1940 között duplázódott meg, ebben az időszakban a legintenzívebb növekedés 1890 és 1900, valamint 1930 és 1940 között mérhető, amikor 116 illetve 117 százalékos volt a népesség növekedése az előző évtizedhez képest. A második világháború miatt érthetően egy kis mértékű népesség csökkenés volt, de a háború utáni 30 évben a város ismét megduplázta a népességét, az 1980-as népszámlálás idején már több mint 100 ezer lakosa volt a városnak. Ebben az időszakban a legintenzívebb növekedési ütem (140 százalékos) az 1960-as években volt. Ezt nyilván a város ipari szerepének rohamos fokozása hozta magával (Videoton, Könnyűfémű, Ikarusz), a már említett nagymértékű munkaerő kereslet sokakat csábított a városba. Ettől az időszaktól kezdve a város népességének növekedési üteme folyamatosan lassul, s a 90-es években már abszolút értékben is csökkenés mérhető.

A városi népesség általános növekedési aránya az 1990-es években megtorpant, majd 1990 és 2001 között csökkenés következett be mind az állandó népesség, mind a lakónépesség tekintetében. A népszámlálás idején 2001-ben az állandó népesség még 104830 fő volt, ez 2006-ig folyamatosan csökkent évente néhány száz lakossal, majd az utóbbi két évben ismét növekedés tapasztalható. 2008-ban a népesség száma Székesfehérváron 101755 fő volt a január 1-i eszmei időpontban, 2009-ben már újra meghaladta a 102 ezret. Ezzel együtt is az elmúlt kilenc évet tekintve, csakúgy mint azt megelőző évtizedet a népességváltozás a megelőző évtizedhez képest 97 százalékos, vagyis csökkenés üteme nem változott az elmúlt 18 évben.

Székesfehérvár lakónépességének alakulása

forrás: KSH évkönyvek

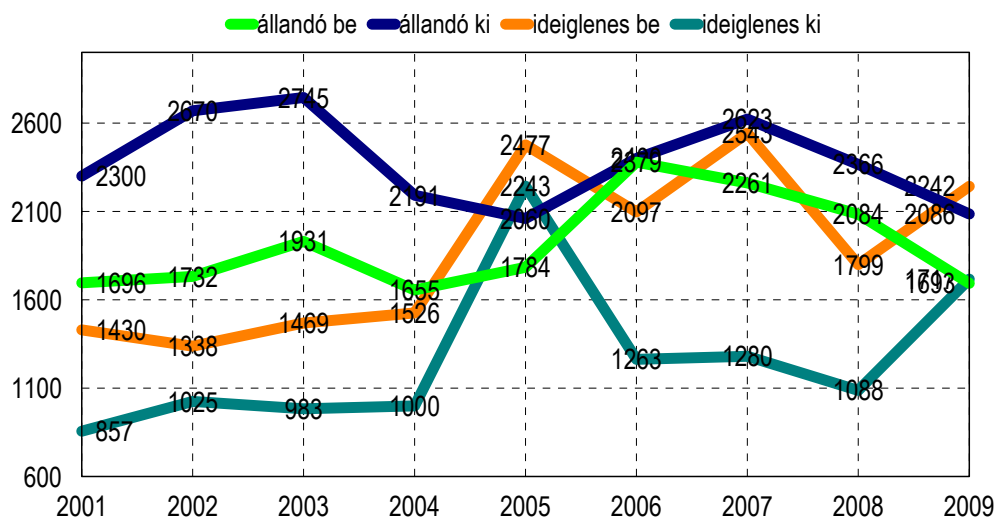
2. Népmozgalom

A település lakóinak száma 1979-ben lépte át a százezres határt, 1984-ig még tovább emelkedett, azóta azonban – kisebb ingadozásokkal –1995-ig állandónak volt tekinthető. A 90-es évek első felének gazdasági válsága még nem hozta magával a népességszám azonnali csökkenését, viszont a 90-es évek közepétől (meglepő módon a gazdasági stabilizálódás és a multinacionális tőke által okozott munkaerő kereslet idején) csökkent a város népessége, öt év alatt közel 4000 fővel. Ennek elsősorban a negatív vándorlási egyenleg az oka, 2000-ben a természetes fogyás mellé már -989 fős negatív vándorlási egyenleg párosult, azóta is minden évben igaz, ez nem változott a legutóbbi szociális térkép készítése óta sem.

A népesség számának alakulását a természetes szaporodás vagy fogyás, valamint a vándorlási egyenleg befolyásolja. 1970 és 1990 között Székesfehérváron mindkét mutató pozitív volt, azaz a természetes szaporodás mellé pozitív vándorlási egyenleg társult. 1990 és 2001 között azonban mindkét mutató negatívvá vált, a halálozások száma meghaladta a születések számát és az elvándorlók száma magasabb volt, mint a beköltözőké, s ez nem változott a 2001 és 2007 közötti időszakban sem. Ha azonban a migrációs adatokat részleteiben nézzük és a hangsúlyt nem az állandó hanem az ideiglenes vándorlásra helyezzük, akkor az elmúlt évtized negatív tendenciája 2004 óta megfordulni látszik. Míg az előző szociális térkép elemzésekor 2003-ban az ideiglenes vándorlás is negatív volt,

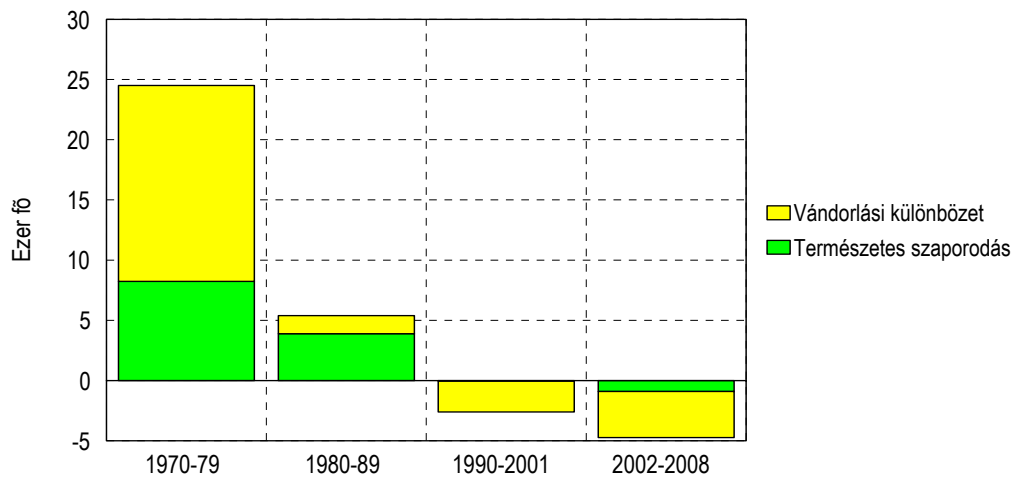
addig 2004-ben a -536 fős állandó vándorlási különbözetet +221 fős ideiglenes vándorlás javította, 2005-ben +234, 2007-ben pedig +531 fővel létesítettek többen ideiglenes tartózkodási helyet a városban, mint ahányan megszűntették azt. 2008-ban aztán ez a tendencia is erősödött, +711 fő volt az ideiglenes vándorlási egyenleg. Az elmúlt időszak tekintetében 2001-2008 között mindez +1345 fős pozitív egyenleget jelentett. 2009-ben még nem állnak rendelkezésre azok a statisztikai adatok, melyek a gazdasági válság migrációra való hatását mutathatnák, de ismerve az általános trendeket, nagy valószínűséggel prognosztizálható, hogy a munkahelyek beszűkülése (városban 2009 októberében már a gazdaságilag aktív népesség százalékában kifejezve 11 százaléknak nincs munkája) negatív módon fog hatni az állandó és elsősorban az ideiglenes vándorlásra.

Vándorlási adatok Székesfehérváron 2001-2009

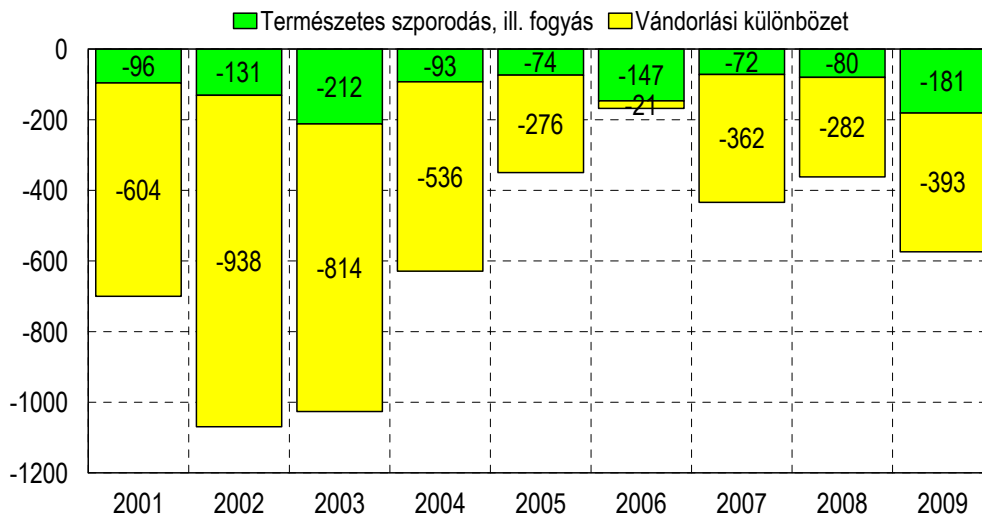

A születések száma a három évtizedet tekintve folyamatosan csökkent, 1970 és 1979 között 16508 élve születés volt Székesfehérváron, 1980 és 89 között 14226, 1990 és 2001 között viszont már csak 12010. 2002-2008 között 7487 fő született a városban, a születési arány kis mértékű emelkedését mutatva 2007-ig, majd 2008-ban ismét csökkent a születések száma. Az utóbbi évek adatait nézve 2001 óta minden évben ezer fő alatti a születések száma, 860 és 998 között ingadozik, 2004-2007 között enyhén emelkedő tendenciával. A halálozások száma minden évben meghaladja a születések számát (természetes fogyásról van tehát szó), s elérni az évenkénti ezer főt.

Népszaporodás Székesfehérváron 1970-2008

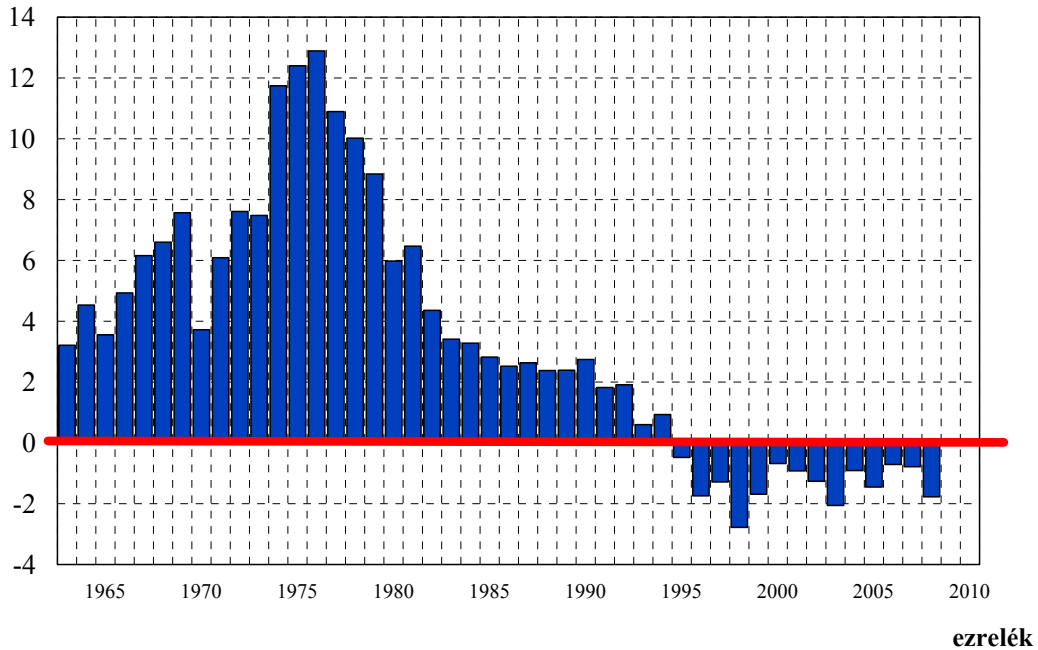
Népszaporodás mutatói Székesfehérváron 2001-2009

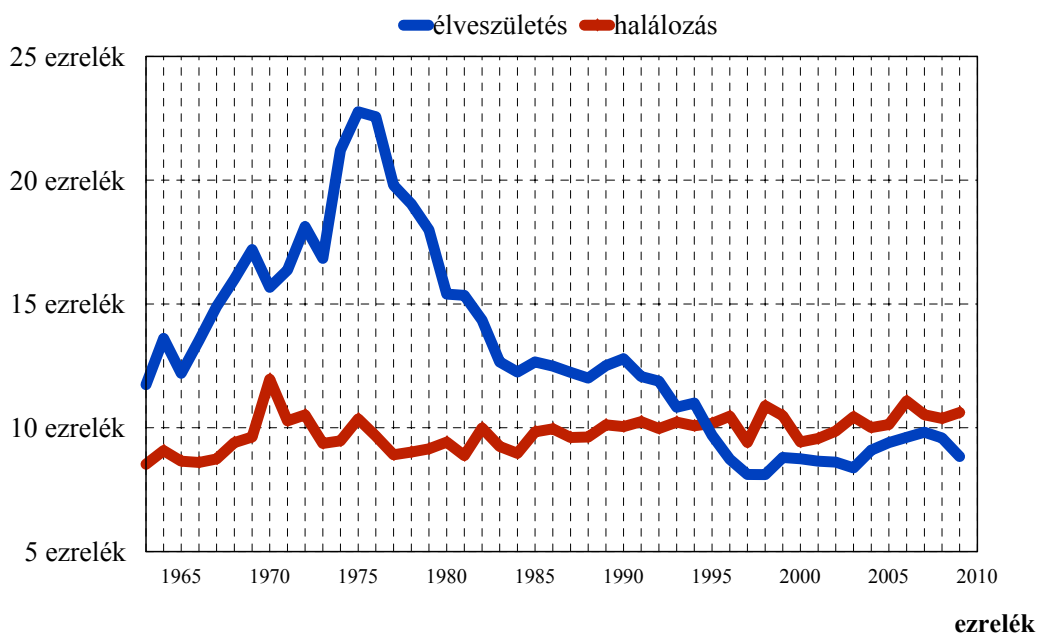
Részletesebben vizsgálva a természetes szaporodást, Székesfehérvár ebből a szempontból láthatóan egyre kedvezőtlenebb helyzetben van, a háború utáni „baby boom” gyermekeinek szülő korba való lépése valamint az 1960-70 közötti nagymértékű bevándorlásnak köszönhetően 1974-78 között a természetes szaporodás aránya meghaladta a 10 ezreléket. Az ezt követő évektől kezdve a természetes szaporodás hirtelen lecsökkent, hét évvel később, 1985-ben már három ezrelék alá került.

1995-től kezdve pedig a természetes szaporodás negatív előjelű, vagyis természetes fogyásról kell beszélni. Ezek a tendenciák nem változtak a legutóbbi szociális térkép készítése óta sem. Ami változott, hogy az ezer főre jutó születések száma kis mértékben emelkedett 2007-ig, de 2008-ban már ismét csökkenés mérhető.

Természetes szaporodás a városban (1963-2010)

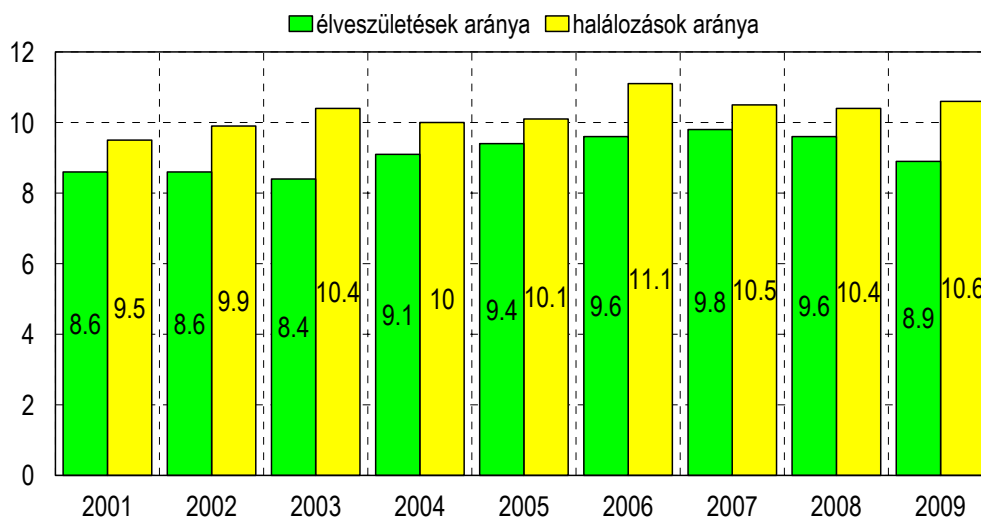

Ezer lakosra jutó élveszületés és halálozás alakulása (1963-2010)

Az ezer lakosra jutó halálozás száma a 70-es évektől kezdve gyakorlatilag állandó, 9-10 között ingadozott sokáig, az utóbbi években azonban némileg emelkedett, 2003 óta minden évben 10 ezrelék feletti, sőt a vizsgált időszakon belül 2006-ban meghaladta a 11 ezreléket is, amire 36 éve nem volt példa. Jelenleg tehát a természetes fogyáshoz párosul egy negatív vándorlási egyenleg egy öregedő városban, ami igen komoly következményekkel jár a jövőre nézve.

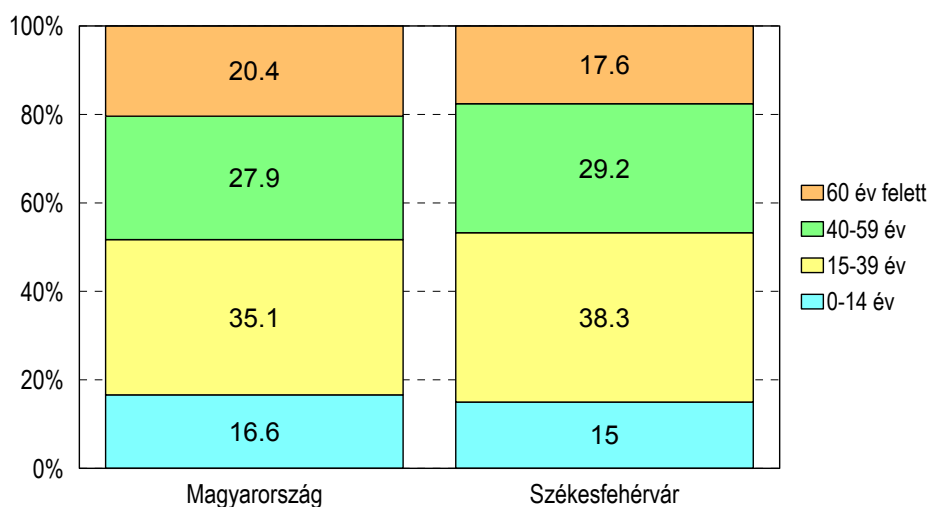
Ezer lakosra jutó elveszületés és halálozás 2001-2009

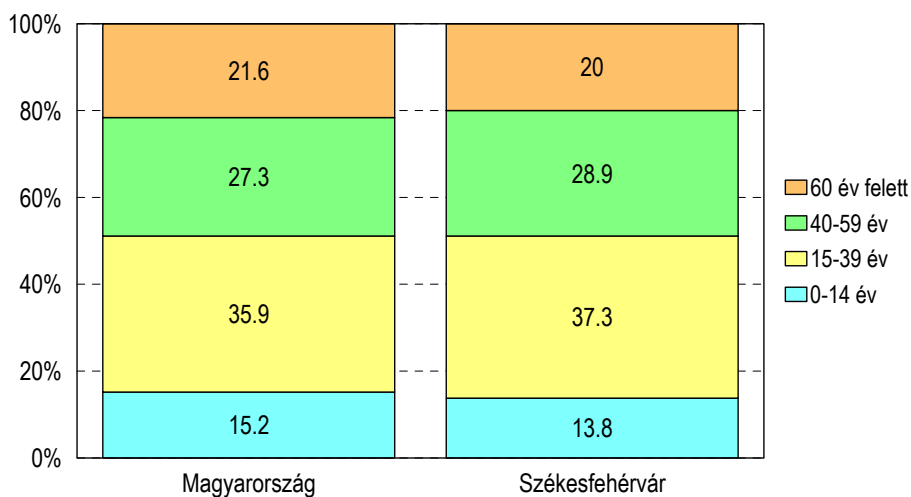
3. Korszerkezet

Székesfehérváron a népesség korcsoport szerinti megoszlása nagyjából megfelel az országos átlagnak, a 60 éven felüliek aránya Székesfehérváron 20 százalék, ami 2005-ben már majdnem 3 százalékponttal volt magasabb, mint volt a népszámlálás idején, miközben a 14 éven aluliak aránya kb. ennyivel csökkent, vagyis jól láthatóan és érezhetően az országos átlagnál gyorsabb ütemben öregszik a város népessége.

A népesség korcsoport szerinti megoszlása 2001

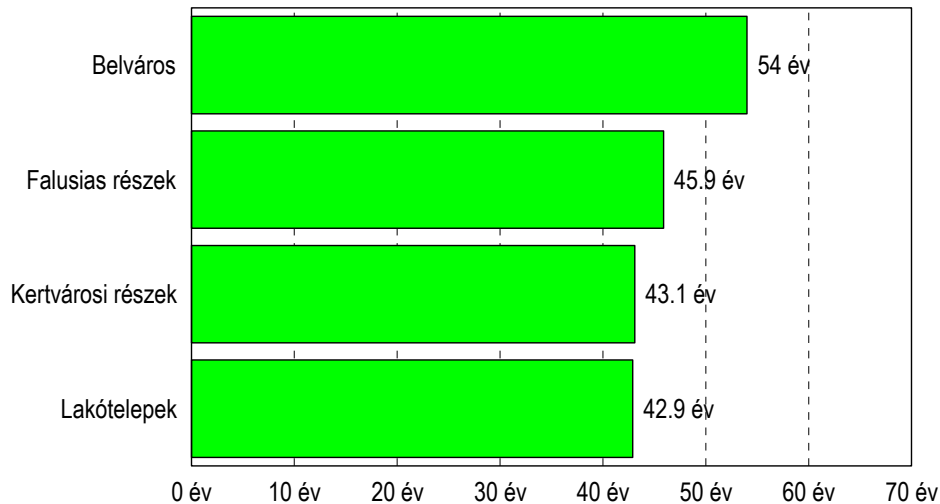
A népesség korcsoport szerinti megoszlása 2005

Összevetve a lakosok életkorát az egyes városrészekben, illetve a városrészek, körzetek jellegével, megállapítható, hogy a gazdaságilag leginkább aktívnak tekinthető korosztály (30-60 közöttiek) aránya a kertvárosi és falusias körzetekben a legmagasabb, míg a 2003-as kérdőíves vizsgálatok a Palotovárosban mérték ezt a rátát. Az eltérés nagysága már nem fakadhat mintavételi hibából, sokkal inkább arról van szó, hogy a Maroshegy és Feketehegy-Szárizrét tekintetében valamint

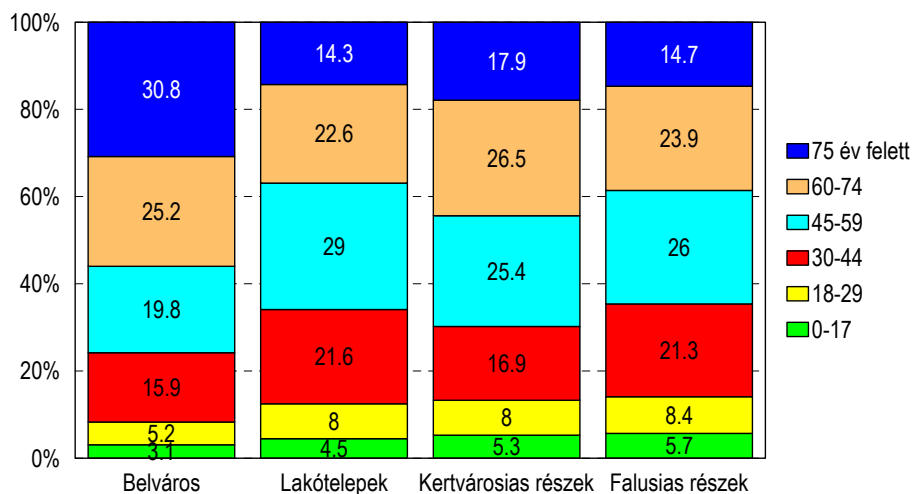
az Öreghegyen 2003 óta átadott új házakba az aktív korosztály tudott kiköltözni, elsősorban a lakótelepek jobb módú rétegeiből, s helyükre jellemzően fiatalok költöztek. Ezáltal egyre láthatóbb a lakótelepeken élő rétegek fiatalodása is, jelenleg a felnőtt népesség átlagéletkora a lakótelepeken 43 év, szemben a belvárosi részek 54 évével. A belváros fiatalodásáról az utóbbi években sem beszélhetünk tehát.

A felnőtt lakosok átlagéletkora az egyes körzetekben

forrás: Echo Survey 2009

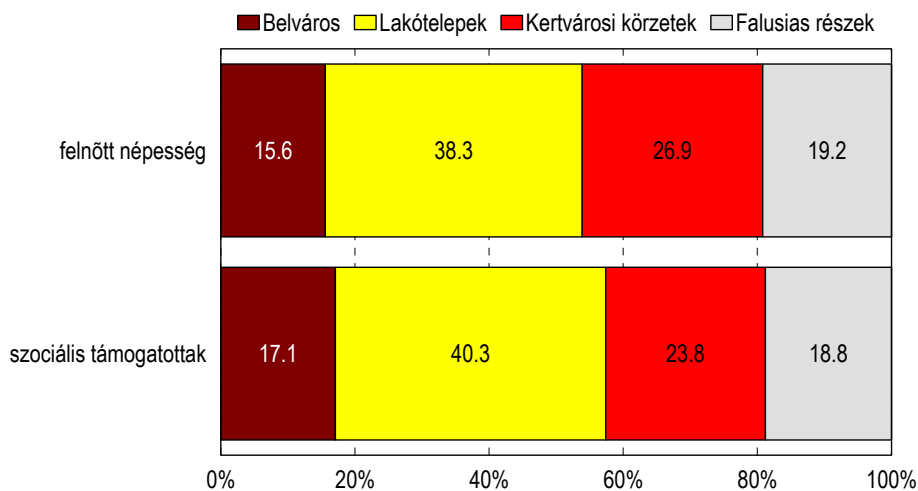
Valamilyen szociális támogatásban részesülő népesség korcsoport szerinti megoszlása körzetenként

A szociális adatbázisban nyilvántartott lakosok demográfiai összetételét nézve több szempontból is érdekes tendenciák írhatók le. Egyrészt jellemző, hogy a szociális irodán a fiatalkorú és fiatal felnőtt kliensek együttes aránya (29 év alattiak) is alig haladja meg a 10 százalékot (12,3 százalék), miközben a teljes népességen belüli arányuk közel háromszor annyi, 35 százalék. A 30-44 éves korcsoport, 19,4, a 45-59 éves idősebb népesség 26 százalékban van jelen a támogatottak között. A 60 éven felüliek alkotják a fehérvári lakosok 20 százalékát, ezzel szemben a szociális iroda ügyfeleinek 42 százaléka tartozik ebbe az életkori csoportba, vagyis látható, hogy az egyes szociális ellátásokat igénybevevők körében az idős népesség egyre nagyobb részarányt tesz ki. Idősorosan vizsgálva az adatokat kiderült, hogy különösen a 75 éven felüliek részaránya nő, jelenleg az összes támogatott közel egyötöde (18 százalék) kifejezetten idős.

Területileg nézve az adatokat az derül ki, hogy a pénzügyi és természetbeni szociális támogatásokat igénybevevők 40 százaléka lakótelepes körzetekből kerül ki, az erősen öregedő belváros részaránya 17 százalék. A kertvárosias területek (keleti és észak-keleti részek) 24, a kifejezetten falusias jellegű körzetek (pl. Maroshegy, Feketehegy) részaránya pedig 19 százalék. Összevetve ezeket az adatokat a teljes népesség megoszlásával látható, hogy igazából nincs jelentős eltérés, a belvárosi és a lakótelepi körzetek lakói – vélhetően más-más okból – kicsit felülreprezentáltak, de korántsem olyan mértékben mint azt a közhiedelem véli.

Népesség körzet jelleg szerinti megoszlása

Ez azt is jelenti, hogy önmagában a lakókörzet jellege ebben a vonatkozásban nem igazán írja jól körbe a szociális területi góccokat. Ha az adatokat a másodlagos területi egység szerint, városrészenként, Székesfehérvár térségi tagozódása szerint nézzük jelentős eltérést csupán egy-két

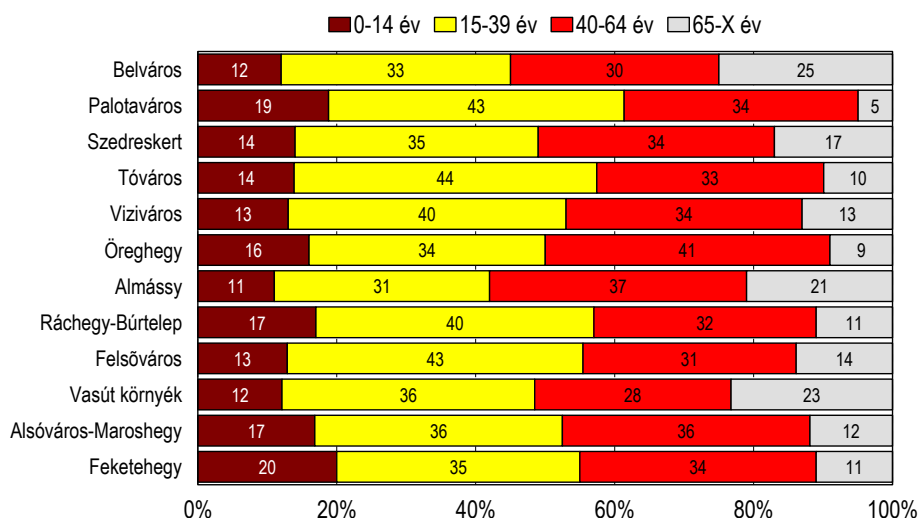
esetben találunk. Jellemző, hogy az öreghegyen élők arányukhoz képest kevésbé jelennek meg a szociális ellátó rendszerben, míg a népesség 13 százaléka él itt, addig szociálisan rászorulóknak csak 8,2 százaléka. Ugyanakkor Viziváros lakói 2,1 százalékponttal, Felsőváros lakói pedig 1,8 százalékponttal vannak felülreprezentálva.

Kód	Városrész	Népesség megoszlása %	Szociális támogatottak megoszlása %	Eltérés százalékpont
1	Történelmi belváros	4,2	4,7	+0,5
2	Palotaváros	15,0	14,9	-0,1
3	Szedreskert	4,6	4,8	+0,2
4	Tóváros	5,7	6,3	+0,6
5	Viziváros	15,0	17,1	+2,1
6	Öreghegy	13,0	8,2	-4,8
7	Almássy telep	7,2	6,3	-0,9
8	Ráchehy-Búrtelep	7,8	8,2	+0,4
9	Felsőváros	6,6	8,4	+1,8
10	Vasút és környéke	6,0	6,4	+0,4
11	Alsóváros-Maroshegy	10,3	10,2	-0,1
12	Feketehegy	4,7	4,4	-0,3
		100%	100 %	

Az elsődleges területi egység szintjén a leginkább felülreprezentált az 51-es szavazókör (ez tartalmazza a Móri út és a Sörház téri címeket), +1,8 százalékpont, de 84 (Hosszúsétatér), 17 (Királysor és Buda környék), 1 (Palotai u.), 86 (Rádió utca), 46 (Mura utca) is (0,4-0,6 ponttal felülreprezentált), míg a 65, 27, 83, 48, 68, 72, 4, 69, 70, 67, 66 körzetek szociális érintettsége az átlagnál alacsonyabb (-0,4 és -0,6 ponttal). Értelemszerűen ezek a gócpontok kimutathatók nagyobb egységen, választókerületi szinten is.

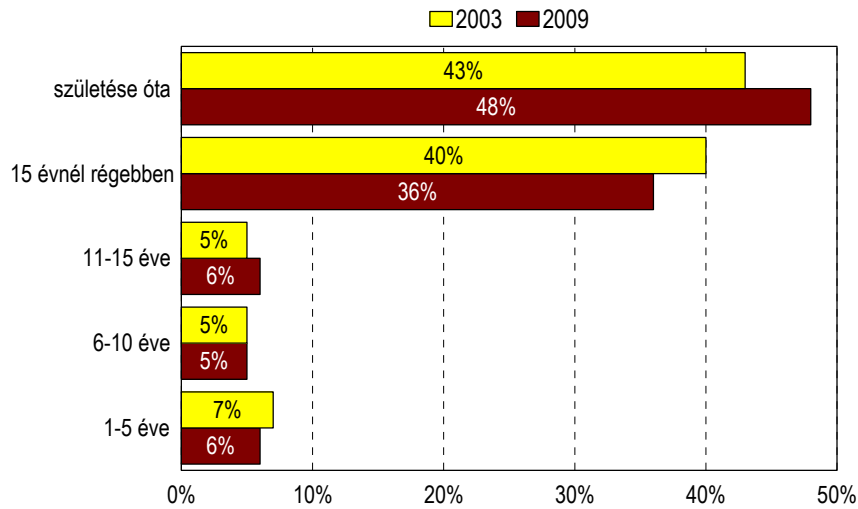
Ahogy az IVS is pontosan mutatja, Székesfehérvár városrészei közül a szuburbanizációban legerőteljesebben érintett külső városrészek a legfiatalosabbak (Feketehegy, Ráchehy, Öreghegy, Maroshegy), amellet, hogy az 1980-as években elkészült Palotavárosnak is igen fiatalos még a lakossága. Ugyanez már nem jellemző a többi lakótelepre, ahol az 1970-es években fiatalon beköltözők mára jelentős előregedésen mentek keresztül. A legjelentősebb mérvű előregedés azonban egyértelműen a Történelmi belvárost, az Almássy telepet és a Vasút és környékét jellemzi. Mindez a lakások építési év szerinti megoszlásával és a foglalkoztatottság mutatóival erős korrelációt mutat.

Néesség városrészek szerinti megoszlása

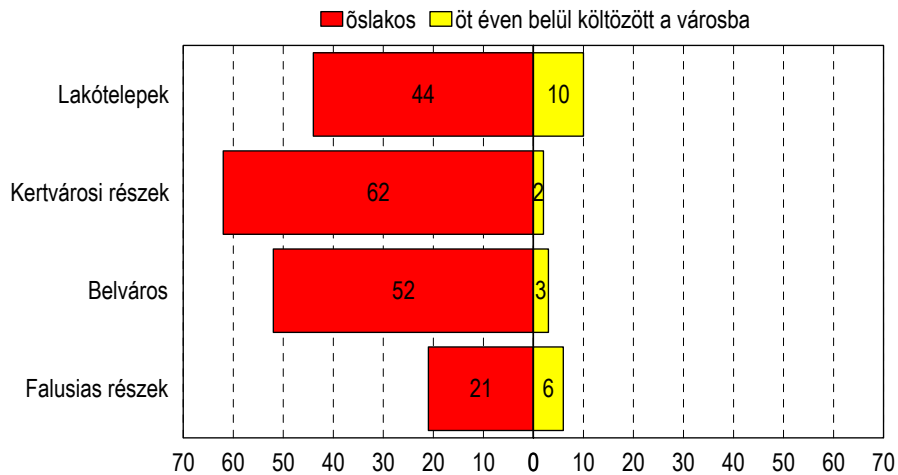
Az idei személyes kérdőíves kutatásunkból kiderült, hogy a migrációs folyamatok következményeként a jelenlegi népesség koncentrációja erősödött, az őslakosok aránya a teljes felnőtt lakosságon belül nőtt néhány százalékponttal, jelenleg a városlakók közel fele születése óta él a városban, s további egyharmaduk is legalább 15 éve él itt. Azok aránya, akik 2003 óta költöztek a városba (akár ideiglenes akár állandó státusszal, akár bejelentés nélkül) felnőtt népesség 6 százalékára becsülhető, s további 5 százalék 6-10 éve költözött ide. Az őslakosok aránya az öregedő belvárosban átlag feletti, de magas a kertvárosi részeken is. A legkisebb arányban a város falusias jellegű részein élnek őslakosok (pl. Maroshegy, Feketehegy). A lakótelepen élő népesség népességcseréjének jó mutatója, hogy statisztikai becslések alapján a lakótelepen élő lakosok egytizede öt éven belül, 2003 óta érkezett a városba. Ezen lakosok egy jelentős része a hivatalos statisztika számára láthatatlan, ugyanis nem jelentkeztek be sem állandó, sem pedig ideiglenes viszonytal a nyilvántartásba, miközben itt töltik mindennapjaikat. Jellemzően munka vagy tanulmányi céllal vannak itt.

Mióta él Székesfehérváron ?

forrás: Echo Survey

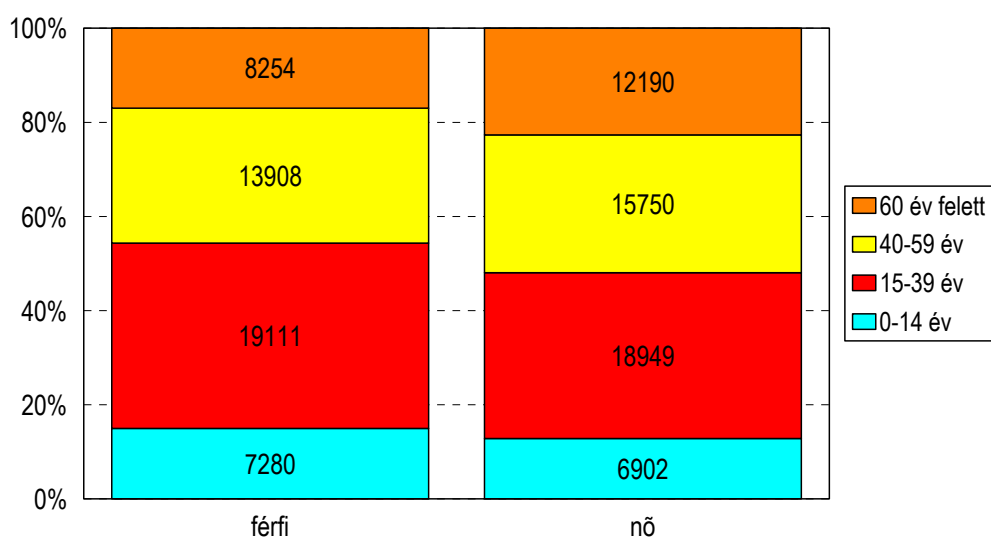
Az őslakosok és az utóbbi években betelepülők aránya

forrás: Echo Survey, 2009

A mikrocenzus idején (2005) a városban a lakosok 47,4 százaléka (48553 fő) férfi, 52,6 százaléka (53971 fő) nő volt, így míg 2001-ba 1000 férfira 1084 nő jutott addig 2005-ben már, 1107 ami az öregedéssel van összefüggésben. A nők száma és aránya a 0-39 éves korosztályban alacsonyabb, mint a férfiaké, az idősebb korosztályokban azonban fordított a helyzet. A városban 100 felnőtt korú lakosra 22 gyermekkorú és 26 öregkorú jut, a 100 gyermekkorúra jutó öregkorúak száma pedig 117.

A népesség korcsoport és nemek szerinti megoszlása Székesfehérváron

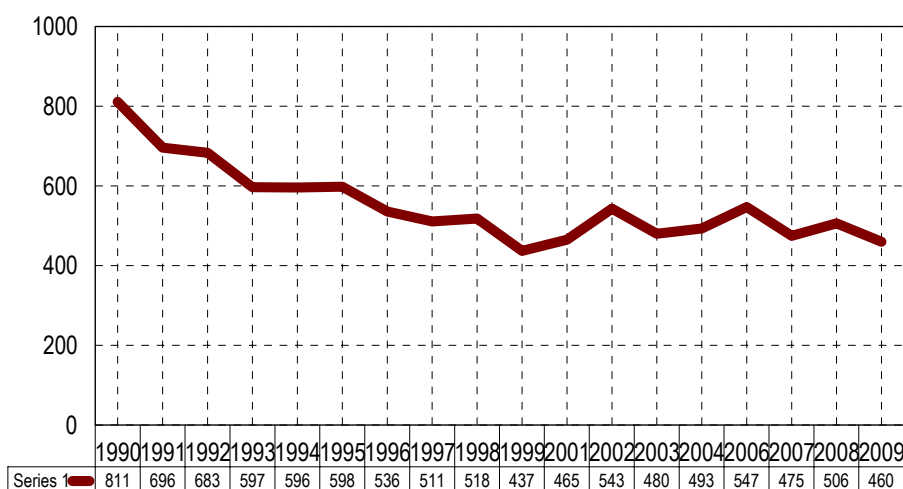

Részletesen megvizsgálva az egyes korcsoportokban a nemi arányokat folyamatosan emelkedik a nők aránya. Míg a 0-14 éves korcsoportban a férfiak aránya 51 százalék, addig a 15-39 –es korosztályban 50, a 40-59-es csoportban már csak 47 százalék, s az idősek körében (60 év felett), pedig alig 40 százalék. Ennek megfelelően az 1000 férfira jutó nők aránya is változik korosztályonként, a gyermekeknél 948 fő, a fiataloknál 991 fő, a 40 éven felülieknél 1132 fő, a 60 éven felülieknél pedig már 1476 nő.

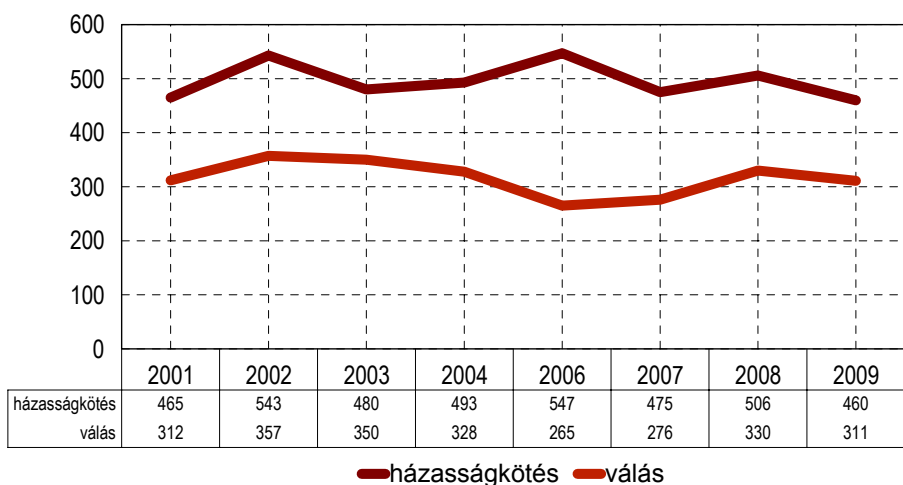
4. Házasságkötés és válás

A házasságkötések számának alakulásáról hosszú távon nem lehet pozitív képet festeni. A diagramból kiolvasható, hogy 1990 óta jelentősen csökkent a székesfehérvári lakosok, fiatalok házassági kedve. Az elmúlt majd két évtizedének 1990-es "csúcsevében" 811 házasságkötés volt a városban, 1993-ban már 600 alá csökkent ez a szám, 1999-ben az adott évben kötött házasságok száma alig haladta meg a négyszázat. Az utóbbi években 460-550 között ingadozik, 2002-ben, 2006-ban és 2008-ban emelkedett csak 500 fölé. Ezzel párhuzamosan a válások számában sincs radikális változás, 2002 és 2006 között csökkenő válások számát lehetett regisztrálni, 2007-ben és 2008-ban azonban ismét emelkedett számuk.

A házasságkötések számának alakulása Fehérváron (1990-2009)

A házasságkötések és válások számának alakulása Fehérváron (2001-2009)

Székesfehérváron a lakosok több mint fele katolikus vallású, 12 százalék református, 1,9 százalék evangélikus, 1,2 százalék a más vallásúak aránya, közel ötödük pedig semmilyen egyházhoz, felekezethez nem sorolja magát. A városban a lakosok 95,7 százaléka magyar, a legnagyobb kisebbség a német, 841 fővel. A cigány, romani, beás népcsoportokhoz 538, a szlovákokhoz 101, az ukránokhoz pedig 98 fő sorolta magát a nem kötelező kérdésre válaszolva a népszámlálás idején.